

УДК 336.671

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/174-14>**Кононенко Ж. А.**кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0074-8249>**Вранчан К.С.**СВО «Магістр»,
Полтавський державний аграрний університет**Kononenko Zhanna, Vranchan Kateryna**

Poltava State Agrarian Universities

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено джерела формування прибутку підприємства. Прибуток являє собою загальну економічну категорію розвинутого товарного виробництва. Він є частиною вартості товару. В економічній літературі існують різні концепції прибутку. Прибуток є головною метою та мотивом підприємницької діяльності, матеріальним джерелом економічного та соціального розвитку, інвестиційної та інноваційної діяльності. На основі прибутку обчислюється один із найважливіших показників – показник рентабельності, який визначається як відношення прибутку до витрат, пов'язаних із його отриманням. Висвітлено вагомі чинники прибутковості, що мають вплив на формування прибутку. Визначено ключові показники аналітичного дослідження під час пошуку оптимальних варіантів підвищення прибутковості. Здійснено дослідження прибутку на прикладі ТОВ «Лубним'ясо».

Ключові слова: прибуток, доходи, фінансова та виробнича діяльність, економічний механізм, рентабельність, підприємство.

ANALYSIS OF SOURCES OF FORMATION OF THE PROFIT OF THE ENTERPRISE

The article investigates the sources of profit formation of the enterprise. Profit is a general economic category of developed commodity production. It is part of the value of the goods. In the economic literature there are different concepts of profit, there is no consensus on its source. Profit is the main purpose and motive of entrepreneurial activity, a material source of economic and social development, investment and innovation. On the basis of profit, one of the most important indicators is calculated – the profitability indicator, which is defined as the ratio of profit to the costs associated with its receipt. A study of profits was carried out on the example of Lubnymyaso LLC. Proved that profit is the aim, effect, stimulus and factor of economic security of the enterprise. The possibility of obtaining more profit encourages managers to look for better ways to use resources. It was determined that the level and amount of profit formed under the influence of many factors that affect it negatively and positively. Analysis of profitability indicators is very important in determining the assessment of the financial condition of the enterprise. The purpose of the analysis is to establish and assess the financial condition of the enterprise, to carry out work aimed at its improvement on an ongoing basis. Analysis of the financial condition shows specific areas of such work. Analysis makes it possible to identify the most important aspects and the weakest positions in the financial condition of the enterprise. Analysis identifies ways to increase profits and profitability. This growth can be achieved by increasing the volume of products produced and sold, attracting investment for enterprise development and using innovations in the production process. Thus, we can conclude that the analysis of the profitability of the enterprise can be carried out in three stages: to analyze the profit of the enterprise as an absolute indicator of profitability; to analyze the degree of efficiency of the business entity, to investigate profitability indicators; on the basis of research to identify possible reserves and ways to increase the profitability of the enterprise.

Keywords: profit, income, financial and production activities, economic mechanism, profitability, enterprise.

JEL classification: L21, M20

Постановка проблеми. Відомо, що прибуток, який отримало підприємство, характеризує ефективність його роботи. Нині показник прибутку, на нашу думку, істотно втратив свою значимість. У нинішніх умовах він уже не може належною мірою претендувати на місце визначального показника ефективності у роботі організації різних форм власності. Значна увага приділяється чинникам, що мають вплив на формування прибутку. Постає питання щодо можливості контролювати цей вплив і отримувати від цього максимальну вигоду. Тож широке і всебічне вивчення та аналіз джерел формування і чинників його зміни виступають основою для розуміння значення і розміру прибутковості

суб'єкта господарювання в конкурентному і складному оточуючому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням щодо вивчення чинників для отримання прибутків підприємств приділено чимало уваги та наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених. Велику увагу дослідженню цієї проблеми приділили, зокрема, такі вчені: С.В. Мішина, Ф.Ф. Бутинець, А.Д. Савицька, І.О. Бланк, Шеремет, М.Д. Білик, О.В. Павловська, І.Т. Балабанов, С.М. Баранцева, Г.Г. Кірейців та ін. Актуальність цієї проблеми віддзеркалено у складниках економічних процесів та підсилюється ростом конкуренції, дефіциту сировини і обме-

женим доступом до ресурсів, а також глобалізацією бізнес-середовища. Отже, маємо багато складників щодо характеристики прибутковості підприємств, але, маючи багато досліджень у цьому напрямі та у цій сфері, нині немає єдиної думки щодо визначення основних чинників, що впливають на ефективність. Актуальними постають чинники впливу зміни часу, обставин та факторів, які призводять до зміни прибутку.

Мета статті полягає у вивченні стану структури отриманого прибутку підприємства (на прикладі ТОВ «Лубним'ясо», м. Лубни).

Вклад основного матеріалу. Господарські дії будь-якого підприємства будь-якої форми господарювання зумовлюють постійне співставлення отриманих доходів та витрат і прорахунку фінансового результату. Удалий фінансовий результат (прибуток) визначається перевищенням доходів над витратною частиною, а негативний (збиток) визначається навпаки. Підхід до прорахунку отриманого фінансового результату підприємства окреслюється формами фінансової звітності. Абсолютна сума прибутку, що має бути отримана підприємством, включаючи прибуток від основної діяльності, є дуже впливовим показником. Прибуток слід визначати як найважливіший показник фінансового стану (стабільності) підприємства, що визначає кінцевий грошовий еквівалент його виробничої діяльності, інвестиційної та фінансової діяльності і постає способом доходу власників капіталу. Алгоритм сукупності фактору утворення, фактору впливу та розподілу і використання зображено на рис. 1.

На складання абсолютної суми отриманого прибутку підприємствами впливають результати ефек-

тивності його фінансової та господарської діяльності, а також сфера діяльності його галузі по господарству. Неабиякий вплив мають установлені законодавством правила обліку отриманих фінансових результатів. Алгоритми формування прибутку підприємства прописані у бухгалтерському та економічному підходах. До формуючих чинників відносять виручку, у тому числі від реалізації, що включає основну питому вагу, а також виручку від реалізації (продажу) інших активів і основних засобів. Суттєвим складником формуючих чинників мають бути доходи від пайової частки (діяльності) в інших підприємствах, у тому числі у дочірніх, та доходи із цінних паперів, безкоштовна фінансова допомога, сальдо від штрафів, що отримані чи сплачені. Чинники взаємовпливу розподіляються на зовнішні чинники розподілу, що характеризуються фінансовою та кредитною політикою держави, у тому числі такими, як податки і податкові ставки, тарифи і збори, собівартість та продуктивність праці, фондівдача, фондоозброєність і оборотність активів [5].

Проте вони не можуть визначати ступінь ефективності господарювання. За інших однакових умов більш суттєву суму прибутку матиме підприємство, що володітиме більшим капіталом, застосує більше живої та матеріалізованої праці, більше виробляє і продає продукції чи послуг. І. Бланк дає повніше та влучніше визначення прибутку як частини отриманого на залучений капітал чистого доходу підприємства, а це характеризує його отриману винагороду за різноміснні ризики підприємницької діяльності. Для того щоб зробити висновок щодо рівня ефективності функціону-

Рис. 1. Основні чинники впливу на величину прибутку підприємства

Джерело: узагальнено за [2; 3]

вання підприємства, отриманий прибуток треба порівняти з отриманими витратами [1].

Існуючі показники прибутковості постають відносними характеристиками щодо фінансових результатів та перспектив ефективної діяльності підприємства. Вони визначають дохідність на підприємстві та групуються за співвідношенням з інтересами задіяних учасників економічного процесу чи ринкового обміну. Урахування показників прибутковості є необхідним, адже вони важливі характеристики факторного середовища, що формує прибуток підприємства. Із цього боку вони мають бути обов'язковими складниками порівняльного аналізу та оцінки господарсько-фінансового стану підприємства [3]. Якщо аналізувати виробництво, то показники прибутковості можна згрупувати у такі групи: показники прибутковості продукції; показники прибутковості капіталів-активів; показники, визначені на підставі напряму власних грошових коштів. Велика кількість показників прибутковості окреслює альтернативність пошуку варіантів її підвищення. Аналізуючи шляхи підвищення рентабельності, вкрай важливо розрізнити шляхи впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Зазначені показники, такі як ціна продукту та ресурси, що використовуються і обсяг виробництва продукції та прибутку від реалізації (доходності) продаж, з'єднані тісним структурно-функціональним зв'язком.

Отже, рентабельність також тісно пов'язана з отриманням прибутку. Але її не треба ототожнювати з абсолютною сумою наявного прибутку. Рентабельність можемо визначити як відносний показник рівня прибутковості, що визначається у відсотках. Багато варіантів рішень, які розглядаються під час визначення прибутку та поточних витрат і авансової вартості (під час визначення рентабельності), зумовлюють присутність значної кількості показників самої рентабельності. Показники рентабельності і показники прибутковості мають узагальнену економічну характеристику, вони вказують на кінцеву ефективність роботи підприємства і його продукції, що випус-

кається. Поглянемо на основні фінансово-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства (доходи – витрати) ТОВ «Лубним'ясо» за допомогою табл. 1 [7].

Аналіз таблиці дає розуміння, що чистий дохід від реалізації продукції підприємства протягом 2018–2020 рр. має найбільшу питому вагу у складі доходів, але має тенденцію до зменшення на 54,4%. Також спостерігається зниження суми валового прибутку, що в сукупності призвело до зменшення майже вдвічі загальної суми прибутковості на підприємстві. Цей показник порівнюємо із сумою витрат, зміни якої мають позитивні характеристики. Аналізуючи структурний складник, ми бачимо, що основна сума витрат підприємства припадає на собівартість реалізованої продукції – 88,3%. На підприємстві є інші види доходів (операційні і фінансові), що мають досить високі результати порівняння за три роки. Позитивним є також поступове зниження витрат. Бачимо, що у цілому значення досліджуваних показників мали тенденцію до зниження. Це пов'язано із впливом зовнішніх чинників, що змінюють взаємодію не лише в суспільстві, а й діяльність окремих суб'єктів господарювання.

Фінансову міцність підприємства тісно зв'язують із його фактором платоспроможності. Аналіз останньої дає змогу уявити фінансові здібності підприємства на перспективу. Нині існує система фінансово-економічних факторів-показників, за допомогою яких можемо зробити відповідний висновок про можливість підприємства своєчасно віддавати взяті кредити або інші боргові зобов'язання, в оговорені строки виробляти та поставляти товари і сплачувати отримані рахунки за одержані ресурси.

Якщо розглядати фактори-показники, що впливають на формування прибутку, об'єднавши існуючі наукові підходи, то їх справедливо можна розділити на дві категорії: по-перше, це фактори внутрішнього впливу, по-друге, – фактори зовнішнього впливу. Внутрішні фактори визначимо як умови, що склалися в межах самого підприємства й які піддаються контролю безпосередньо

Таблиця 1

Динаміка і структура доходів та витрат ТОВ «Лубним'ясо»

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Зміни (+,-)		
	сума, тис грн	частка, %	сума, тис грн	частка, %	сума, тис грн	частка, %	сума, тис грн	питомої ваги	у % до 2018 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	338862	90,0	294209	91,6	184212	90,2	-154650	0,2	54,4
Валовий прибуток	35560	9,4	24579	7,6	6801	3,3	-28759	-6,1	19,1
Інші операційні доходи	2284	0,6	2490	0,8	13050	6,4	10766	5,8	в 6 раз зб.
Інші фінансові доходи	4	0,001	37	0,0	219	0,1	215	0,1	в 55 раз зб.
Усього доходів	376710	100	321315	100	204282	100,0	-172428	x	54,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	303302	82,2	269630	66,8	177411	88,3	-125891	6,1	58,5
Адміністративні витрати	7628	2,1	6884	1,7	5515	2,7	-2113	0,7	72,3
Витрати на збут	21241	5,8	120509	29,9	5538	2,8	-15703	-3,0	26,1
Інші операційні витрати	36098	9,8	4177	1,0	10544	5,2	-25554	-4,5	29,2
Фінансові та інвестиційні витрати	869	0,2	2426	0,6	1996	1,0	1127	0,8	в 2,2 раз зб.
Усього витрат	369138	100	403626	100	201004	100,0	-168134	0,0	54,5

Джерело: сформовано за даними фінансової звітності підприємства

самим підприємством та воно здійснює вплив на їх формування. Внутрішні фактори мають бути в прямій залежності від специфіки діяльності суб'єкта господарювання. Відповідно, зовнішні фактори визначимо як ті, на які підприємство безпосереднього впливу не має. Зазначимо, що об'єктом нашого дослідження є підприємство, яке працює у виробничій сфері надання послуг із виробництва продукції, і детальніше розглянемо ті фактори, які, на нашу думку, мають вирішальний вплив на створення прибутку об'єкта дослідження (рис. 2).

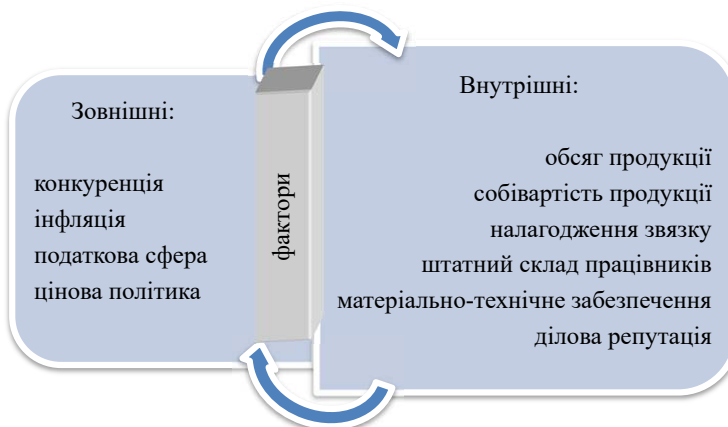

Рис. 2. Чинники формування прибутковості підприємства

Джерело: узагальнено за [4]

Максимальний прибуток може бути у взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників забезпечення прибутковості. Головна вимога для максимального прибутку – це обов'язкова прибутковість кожної одиниці продукції [2]. Виробництво кожної наступної додаткової одиниці продукції-товару підвищує обсяг на величину граничних затрат, проте одночасно підвищується і загальний дохід, а саме на величину граничного доходу. Поки граничний дохід вище граничних витрат, прибуток підвищується, його гранична максимальна межа ще не досягнута, як наслідок, підприємство може нарощувати обсяги виробництва.

Отже, величина прибутку доходитиме до максимуму за такої кількості продукції, за якої граничний дохід відповідатиме граничним витратам. Нами обґрунтовано обсяг наукових концепцій-підходів до забезпечення прибутковості існування сільськогосподарських виробників, окремо кожен з яких відображає чи то характеризує один або сукупність факторів управління прибутком на підприємстві [6].

Така різнобічність підходів до розгляду даної категорії пов'язана з тим, що прибуток, створюючись на рівні суб'єкта господарювання, має бути джерелом для

задоволення різнобічних потреб не лише на мікрорівні а й на макрорівні, що, своєю чергою, пояснюється векторами напрямів, на яких він використовується (рис. 3).

У результаті виконаного дослідження можна зробити такі висновки. По-перше, зараз значимість показника «прибуток» знизилася. По-друге, підвищення достовірності показника прибутку в короткостроковій перспективі може бути забезпечене як результат відмови від застосування методу відображення виручки від реалізації «по оплаті». По-третє, слід відмовитися від регламентації величини витрат на соціальні потреби, які можуть бути віднесені на рахунок обліку позареалізаційних доходів і витрат.

Необхідною умовою вдосконалення механізму формування прибутку є розрахунок потреби прибутку. Принципи ефективного управління прибутковістю зображено в табл. 2.

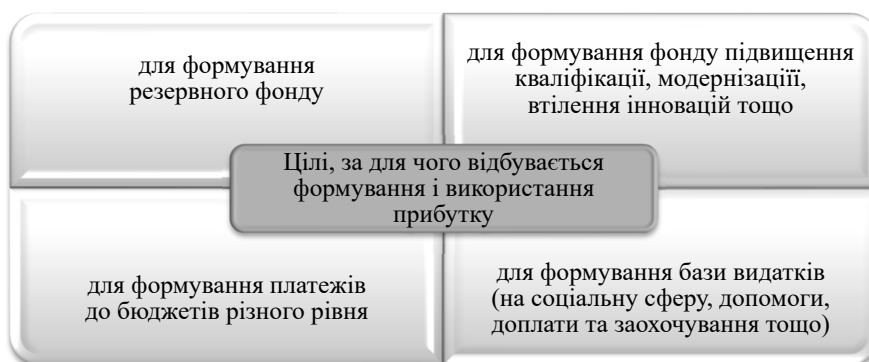

Рис. 3. Напрями забезпеченості, задля чого формується прибуток

Джерело: узагальнено за [5]

Таблиця 2

Принципи ефективного управління прибутковістю

Принцип	Характеристика
Інтеграційний	Утілення системи управління прибутком і загальної системи управління підприємством
Системність	Системність у вигляді основи формування управлінських рішень
Гнучкість	Реагування на швидкі зміни і вплив зовнішнього середовища під час аналізу фінансового стану підприємства
Варіабельність	Кількісна варіабельність під час формування управлінських рішень у використанні прибутку
Спрямованість	Векторність управління на визначення стратегічного орієнтиру розвитку підприємства

Джерело: узагальнено за [1; 3; 5]

Щоб удосконалити формування прибутку ТОВ «Лубним'ясо» та економічно обґрунтувати його потреби, необхідно здійснювати планування з розподілу прибутку за таким порядком: по-перше, визначення потреб у прибутку за векторами його використання; по-друге, створення цільової структури перерозподілу прибутку; по-третє пріоритетність у використанні прибутку за напрямками.

Висновки. Кінцевий економічно-фінансовий результат діяльності підприємства проявляється у прибутку чи збитку. Збільшення прибутку визначає зростання потенційних можливостей підприємства та стан його ділової активності. Залежно від розміру прибутку вираховуються частка доходів пайовиків і власників, розміри їхніх дивідендів. За прибутком визначається рентабельність власних і позикових коштів, а також основних фондів та взагалі усього авансованого капі-

талу і акцій. За показниками рентабельності вкладень грошових коштів в активи самого підприємства, а також рівня його діяльності прибуток постає найкращим мірилом фінансового стану підприємства. Для того щоб були позитивні зміни, підприємству треба приділяти більшу увагу поточній кредиторській та дебіторській заборгованості. Мета аналізу показників прибутковості полягає у тому, щоб оцінити фінансовий стан підприємства та постійно проводити роботу з його покращення. Таким чином, можна зробити висновок, що аналіз прибутковості підприємства треба проводити в три етапи: по-перше, проаналізувати прибуток як абсолютний показник прибутковості; по-друге, провести аналіз ефективності господарської діяльності суб'єкта, тобто вивчити показники рентабельності; по-третє, на основі аналізу виявити можливі резерви та напрями підвищення прибутковості підприємства.

Список використаних джерел:

1. Лобачева І.Ф., Коцюбинська К.А., Василенко Ю.В. Аналіз факторів, що впливають на прибуток підприємства. *Економічні науки*. 2011. № 10. URL: <https://infopedia.su/3xbaf8.html> (дата звернення: 25.09.2021).
2. Методичні підходи до аналізу доходів підприємства та фактори їх формування / О.А. Волошина та ін. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/49.pdf (дата звернення: 25.09.2021).
3. Єпіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Фактори зростання прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 46–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_14.
4. Кононенко Ж.А., Грибовська Ю.М., Ходаківська Л.О. Фактори зміни величини фінансових результатів підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 27–32. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf (дата звернення: 25.09.2021).
5. Круш П.В. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства: собівартість, прибуток : навчальний посібник ; 2-е вид., перероб. Київ : Каравела, 2015. 420 с.
6. Микитюк В.М. Аналіз і перспективи розвитку агробізнесу: регіональний аспект. *Наукові горизонти*. 2019. № 3(76). С. 30–37.
7. Офіційний сайт ТОВ «Лубним'ясо». URL: <https://opendatabot.ua/c/37969771> (дата звернення: 25.09.2021).

References:

1. Lobacheva, I.F. Kotsiubynska, K.A. & Vasylenko U.W. (2011), Analysis of the factors influencing the profit of the enterprise, *Ekonomichni nauky*, vol. 10, available at: <https://infopedia.su/3xbaf8.html>, [in Ukrainian] (Accessed 25 Sept 2021).
2. Voloshina, O.A. Kordzaia I.A., Datsenko, S.M. & Ulchenko A.M. (2019), Methodical approaches to the analysis of enterprise income and factors of its formation. *Effektivnaya ekonomika*. vol. 6, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/49.pdf [in Ukrainian] (Accessed 25 Sept 2021).
3. Yepifanova, I.Yu. & Gumenyuk, V.S. (2016). Growth factors of enterprise profits. *Young scientist*, 7, 46–49. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_14 [in Ukrainian] (Accessed 25 Sept 2021).
4. Kononenko, Zh.A. Hrybovska, Yu.M. & Khodakivska, L.O. (2020), Factors of change in the value of financial results of the enterprise. *Investments: practice and experience*, vol. 1, pp. 27–32, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf [in Ukrainian] (Accessed 25 Sept 2021).
5. Krush, P.V. Financial and economic results of the enterprise: cost, profit: a textbook. 2nd edition, revised. Kyiv: Caravela, p. 420.
6. Mykytiuk, V.M. (2019), Analysis and prospects of agribusiness development: regional aspect, *Naukovi horyzonty*, vol. 3 (76), pp. 30–37.
7. The official website of Lubnim'yaso LLP. available at: <https://opendatabot.ua/c/37969771> [in Ukrainian] (Accessed 25 Sept 2021).